

Washington
University in St. Louis

Central Eurasian Studies Society

2021

PART 2

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC-ONLINE
CONFERENCE
ON INNOVATION IN THE
MODERN EDUCATION SYSTEM**

WASHINGTON
2021

Central Eurasian Studies Society

INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM

Part 2

January 2021

COLLECTIONS OF SCIENTIFIC WORKS

Washington, USA
25th January 2021

INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM: a collection scientific works of the International scientific conference (25th January, 2021) – Washington, USA: "CESS", 2021. Part 1 – 172 p.

Editorial board:

Martha Merrill, PhD Kent State University, USA

David Pearce, ScD Washington, D.C., USA

Emma Sabzalieva, PhD Toronto, Canada

Tuychiyeva Inoyat Ibragimovna, PhD

Nikadambayeva Hilola Batirovna, Candidate of Pedagogical Sciences,
docent

Pirimov Akram Pirimovich, docent

Shodiyev Furqat Davranovich, Candidate of Technical Sciences, docent

Languages of publication: русский, english, казахша, o'zbek, limba română,
кыргыз тили, Azərbaycanca

The collection consists of scientific research of scientists, graduate students and students who took part in the International Scientific online conference "**INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM**". Which took place in Washington on January 25, 2021.

Conference proceedings are recommended for scientists and teachers in higher education establishments. They can be used in education, including the process of post - graduate teaching, preparation for obtain bachelors' and masters' degrees. The review of all articles was accomplished by experts, materials are according to authors copyright. The authors are responsible for content, researches results and errors.

МАНЗАРАЛИ ПАВЛОНЯ КЎЧАТЛАРИНИ ЕТИШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ	
Давиров Шароф Мажидович ЛЕЧЕНИЕ ПАЦИЕНТА С ОТКРЫТЫМ ПЕРЕЛОМOM БЕДРЕННОЙ КОСТИ С ОБШИРНЫМ ДЕФЕКТОМ КОСТНОЙ ТКАНИ	236
Давиров Шароф Мажидович Уринбаев Пайзулла Уринбаевич Махмонов Лутфулло Сайдуллаевич НОВОЕ УСТРОЙСТВО ДЛЯ ЛЕЧЕНИЯ ОБШИРНЫХ ДЕФЕКТОВ КОСТНОЙ ТКАНИ БОЛЬШЕБЕРЦОВОЙ КОСТИ	245
Абдумаликов Улуғбек Зиёдилла ўғли Мирхамидова Гавхарой Махмуджоновна Иминжанов Достонбек Рустамжон ўғли АЙРИМ ЎРТА ТОЛАЛИ ҒЎЗА НАВЛАРИНИНГ ЧИГИТЛАРИНИ УНУВЧАНЛИГИ	252
SECTION: ART AND PHYSICAL CULTURE	
Muqaddam Islamovna Sodiqova Mavjuda Xalmatovna Tosheva. "ZAMONAVIY O'ZBEK DRAMA TEATRI REJISSURASIDAGI MUAMMO VA YECHIMLAR"	256
Кадирова Дилбар Солиқовна БАДИИЙЛИКНИ ЯРАЛИШИДА ЭСТЕТИК МЕЗОНЛАР ТАҲЛИЛИ	260
Adxmatov Jasurbek Shuxratjon o'g'li JAHON RAQAMLI KUTUBXONA TIZIMIDA SAQLANAYOTGAN O'ZBEKISTONGA OID MADANIY BOYLIKLAR	269
Oblayorova Setora Faxriddinovna MAQOM SAN'ATIGA BAXSHIDA UMR	273
Зоир ЎРОҚОВ ТЕАТР – ИБРАТХОНАДИР	277
Каримова Махбуба Нутфуллаевна АМАЛИЙ БЕЗАК САЊЪАТИ МАШҒУЛОТЛАРИНИ ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИ	280
SECTION: HISTORICAL SCIENCES	
Nurmatov Nurali O'zbek o'g'li BUYUK ELCHILIK	287
Yusupov Axbor Haydarjon o'g'li СОМОНИЙЛАР СУЛОЛАСИ ВАКИЛЛАРИНИНГ СИЁСИЙ НУФУЗИ	295
Yusupova Lobar Husanovna THE ROLE OF ACCURACY AND FLUENCY IN TEACHING SPEAKING	303
М. Хўжамов ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДАН КЕЙИНГИ ДАСТАБКИ ЙИЛЛАРДА ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ САНОАТИНИНГ АҲВОЛИ: МУААМО ВА ЗИДДИЯТЛАР ТАҲЛИЛИ	306
Асадова Раъно Боймановна ИСТОРИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ ГОСУДАРСТВАМИ	312
Хо'shnayeva Dilfuza Zikirullayevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA DARSLARNI YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ORQALI TASHKIL ETISH VA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHALAR	320

АМАЛИЙ БЕЗАК САНЪАТИ МАШҒУЛОТЛАРИНИ ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИ

Каримова Махбуба Нутфуллаевна

катта ўқитувчи, технологик таълим кафедраси, педагогика факультети, Бухоро давлат университети, Бухоро шаҳар, Ўзбекистон Республикаси

Илмдан бир шуъла дилга тушган он,
Шундан билурсанким, илм бепоён.
(Фирдавсий)

Аннотация: Мазкур мақолада ўзбек халқ амалий санъати ва унинг ўзига хос хусусиятлари, амалий санъат асарларини идрок этиш, болаларда бадиий эстетик дидни ўстириш, миллий ғурурни шакллантиришга ёрдам бериш, уларни ватанга бўлган муҳаббат руҳида тарбиялаш масалаларига алоҳида эътибор бериш кераклиги ҳамда амалий безак санъати машғулотларини ўтказиш методикаси билан боғлиқ муҳим жиҳатлар қайд этилган.

Калит сўзлар: Амалий безак санъати, метод, бадиий- эстетик буюмлар, ранглар уйғунлиги, композиция, миллий ғурур.

Метод (юнонча – *metodos* –билиш ёки тадқиқот йўли, назария , таълимот) – воқеликни амалий ва назарий эгаллаш, ўзлаштириш, ўрганиш, билиш учун йўл йўриқлар, усуллар мажмуаси, фалсафий билимларни яратиш ва асослаш усули.

Методнинг келиб чиқиш тарихи кишиларнинг амалий фаолиятига бориб тақалади. Бирор ишни бажариш методини эгаллаган киши шу ишни бошқаларга нисбатан осон, тез ва соз бажара олади. Методни эгалламаган инсон эса бу ишни бажариш учун кўп вақт ва куч сарфлайди. Метод ўз мазмунини жиҳатидан амалий ёки назарий шаклда бўлиши мумкин. Инсоннинг амалий фаолиятига оид методлар ҳам воқеликка хос бўлган қонуниятларни англаб етиш, билиб олишга бориб тақалади. Инсон дастлаб атрофдаги нарса ва ҳодисаларни кузатиш, уларни бир- бирига таққослаш, ўхшатиш, фарқ қилиш асосида воқелик ҳақида билимларни тўплаб боради.

Кундалик турмушда воқеликка асосланган бадиий- эстетик буюмларга бўлган эҳтиёж ниҳоятда юқори. Бу эса ўз – ўзидан амалий безак санъатига бўлган талабни янада оширади. Амалий безак

саънати намуналарини яратишда унинг методларини ўрганиш муҳим ва аҳамиятлидир.

Ўзбек халқ амалий санъати жуда қадимий санъат тури бўлиб, халқимизнинг кундалик турмуши билан кенг ва чамбарчас боғланган. Шу билан бирга у мамлакатимизда қадимдан ривож топган ҳамда жаҳонда шухрат қозонган. Ўзбек халқи бундан фахрланишлари лозим, чунки бу уларда миллий ғурур шаклланишига хизмат қилади.

Амалий бадиий безак санъати- санъатнинг театр, кино, мусиқа, тасвирий санъати турлари қатори мустақил аҳамият касб этади. У ўз номига кўра амалиётда, яъни турмушда қўлланиладиган безак санъати маъносини англатади. Амалий бадиий безак санъати турли хил буюмлар, кўчалар ва майдонлар, истироҳат боғлари, ишлаб чиқариш, ўқув- тарбиявий муассасалар, спорт ва маданий иншоотларни безатиш билан боғлиқдир. Шунингдек, у кийим- кечаклар, заргарлик буюмлари безагини ҳам ўз ичига олади. Амалий безак санъати кишилар турмушида шунчалик кенг қўлланиладики, усиз турмушни тасаввур қилиш қийин.

Амалий безак санъатининг асосий мақсади кишилар яшайдиган муҳитни ва ўзини ўраб олган буюмларни чиройли қилишдан иборат. Санъатниг бу турида гўзаллик бирлиги деган ибора бор. У буюмларни фақат турмушда қўлланилгандагина гўзал бўлиши мумкинлигини билдиради. Ҳатто, айрим буюмлар безаксиз бўлганда ҳам гўзал ва бадиий бўлиши мумкин. Бунда буюмнинг шакли ва материали катта аҳамият касб этади.

Амалий безак санъатида шакл муҳим аҳамият касб этади. Агарда буюм ҳар жихатдан мақсадга мувофиқ ишланса-ю, унинг шакли топилмаса, у чиройли ёки бадиий ҳисобланмайди. Масалан, палов учун мўлжалланган сопол лаганни тоғора ёки челак шаклида ишлаш мумкин эмас. Чунки, у лаганнинг вазифасига мос тушмайди. Паловни тоғорадан қўл билан олиб ейиш маълум қийинчиликларни келтириб чиқаради. Шунинг учун ҳам амалий безак санъати буюмини яратишда буюм шакли унинг вазифасидан келиб чиққан ҳолда тайёрланиши лозим.

Амалий бадиий безак санъати буюмларни тайёрлашда унинг материални тўғри танлаш муҳимдир. Масалан, лаган ва пиёлани ёғочдан, хонтахта ва курсиларни тошдан, кийим ва кечакларни лой ёки ганчдан тайёрлаш мақсадга мувофиқ эмас. Чунки, бу материаллар шу буюмларнинг вазифасига мос келмайди. Айтайлик, идиш товоқлар тайёрлашда уста озиқ-овқат ёки ичимлик солинишини ҳисобга олиши

лозим. Уста лаган тайёрлайдиган бўлса, уни металдан ёки тошдан тайёрламайди. Чунки, лаган металдан тайёрланса биринчидан, оғир бўлади, иккинчидан, унга сузилган овқат тез совуб қолади. Амалий санъатда усталар ясаладиган буюмнинг вазифасига қараб, мавжуд барча материаллардан фойдаланадилар. Улар тупроқ, тош, суяк, ёғоч, газмол, ганч, металл ва бошқалар. Сўнги вақтларда синтетик материаллар ҳам кенг қўлланилмоқда.

Амалий безак санъатини рангсиз тасаввур этиш қийин. Айрим усталар буюм материалига (масалан, ёғочга) ишлов бериб, уларнинг таъсир кучини оширсалар, бошқа усталар бўёқлар ёрдамида буюмларга ранг бериб уларнинг кўркини очадилар. Амалий безак буюмларига ранг беришда усталар уларнинг вазифасидан, ишлатилган материалларидан келиб чиқадилар.

Амалий безак санъати буюмларида яна муҳим бир жиҳат-уларнинг ўлчовлари ҳисобланади. Бу деган сўз амалий безак санъати буюмини яратувчи ҳар бир уста яратилажак буюмнинг вазифасини эътиборга олиб, унинг ўлчовини тўғри олиши кераклигини билдиради. Хусусан, чойнакни хумдек катталиқда, сўзанини дастрўмолдек ёки аёллар тақинчоқлари солинадиган қутичани сандиқдек ўлчовда яшаш мумкин эмас. Акс ҳолда улар фойдаланиш учун яроқсиз бўлиб қолади. Шундай қилиб, амалий санъат буюмлари уларнинг вазифаси, шакли, безаги, материали, ранги, ўлчовларига риоя қилишни талаб этади. Шундагина бу буюмлар кишиларни ҳаяжонлантиради, тўлқинлантиради ва уларга завқ бағишлайди.

Ўзбек халқининг кўп асрлик тарихида халқ амалий безак санъати турлари бой ва ранг-баранг маъданий меросимизнинг энг ажойиб ва оммавий қисмини ташкил этади. Ўзбек диёрида вужудга келиб гуллаб-яшнаган санъат турлари бемисл ва бетакрорлиги билан дунёга машҳур. Ўзбекистонда амалий санъат турлари жуда хилма-хил ва ранго-ранг бўлиб, бутун дунё халқларини лол қолдиришга қодир саналади. Қадимда машҳур амалий санъатимиз мамлакатимиз довуғини дунёга таратади. Ўзбек амалий безак санъати турларининг илдизлари инсониятнинг болалиги, яъни ибтидоий жамиятга тақалади. Амалий санъатга чуқур фалсафий ёндашиш натижасида шартлилик, стилизация-рамзийликка асосланган бадий безак асарларини яратиш кучайган. Ушбу тарихий омил ўзбек миллий безак санъатининг гуркираб ривожланишига туртки бўлиб, хозирда жаҳонга машҳур меъморчилик ёдгорликларимиздаги ганчкорлик, наққошлик,

кошинкорлик, ҳаттотлик ва бошқа турдаги санъатларнинг ажойиб даражада уйғунлигидан иборатдир.

Яқин ўтмишда ўзбек амалий санъатининг энг ривожланган наққошлик, ганчкорлик, тош ва суюқ ўймакорлиги, саватчилик, кандакорлик, пичоқчилик, заргарлик, бўйрачилик, гиламдўзлик, зардўзлик, каштачилик каби турлари бутун жаҳонга донғи кетган.

Наққошлик санъати қадимдан дунёга машҳур. Нақш арабча “тасвир”, “гул” деган маънони англатади. Қуш,хайвон, ўсимлик, геометрик ва бошқа шакллари маълум тартибда такрорланишидан ҳосил қилинган безакдир. Бадиий наққошлик ранглари уйғунлигида ва ўзига хос композицияларда гўзаллик яратиш санъатидир. Наққош уста ўз ишида рангнинг табиий жилосидан, бежирим шаклдан, мохирлик билан фойдаланиб ёрқин ифодаликка эришади. Мустақил нақш тузиш жараёнида стилизация орқали нақш элементлари ўзаро бириктирилади. Мураккаб нақш композициясини яратишда битта композициянинг ўзидаёқ ўсимликсимон, геометрик, гулли гирих, рамзий нақш турларидан фойдаланиш бебаҳо санъат асарининг такрорланмас намунаси яратилишига сабабчи бўлади.

Ўзбек халқ амалий безак санъатининг энг кенг тарқалган турларидан бири кандакорликдир. Кандакорлик деганда, металдан ясалган бадиий буюмларга ўйиб ёки бўртиқ қилиб нақш ишлаш тушунилади. Маҳаллий усталар олтин, кумуш, жез, мис ва бошқа металллардан ҳар хил буюмлар ясаганлар. Қадимги ва илк ўрта аср кандакорлиги асосан, кумуш буюмларда ўз ифодасини топган. Ўн биринчи асрдан бошлаб, кандакорлик маҳсулотларини мис ҳамда мис қотишмаларидан тайёрлай бошлаганлар. Бухоро кандакорлиги энг машҳур кандакорлик мактабларидандир. Бу мактаб ўзининг оддийлиги ва шакллариининг қатъийлиги билан ажралиб туради. Бухоро кандакорлик мактабида яратилган буюмлардаги нақшлар йирик ва нафисдир. Бухоро безагига “Кундал” деб юритиладиган нақш алоҳида таъсирчанлик касб этади. Кандакорлик санъати турини ўрганиш кишидан алоҳида эътиборни ҳамда юқори изчилликни талаб этади.

Амалий санъатнинг энг гўзал намуналаридан бири зардўзлик санъатидир.

Зардўзлик- ҳунармандчиликнинг қадимий турларидан бири бўлиб, зар ип билан нақш (кашта) тикиш касби. У форсча “зар” (тилла), “дўзи” (тикмоқ) сўзини англатади. Зардўзликнинг ватани Вавильондир. Қадимги тарихдан зарбоф кийимлар машҳур шахсларнинг энг ноёб кийими бўлган. Самарқандлик шоир Фитратнинг асосий касби зардўзлик

бўлган. У матоларга зардан ажёйиб кашталар тиккан. Зардўзликда ўттиз хил классик тикиш усуллари мавжуд.

Заминдўзи- бунда зар тикилаётган кийим ёки кийим гул нақшининг замини ёппасига зар билан тикилади. Заминдўзи сидди устига тикилиб, сидди жайдари ипақдан тайёрланади. Биринчи навбатда, ип тўрт ёки беш қават қилиб, кейин эса икки қават қилиб эшилади. Шу ҳосил бўлган ингичка ип зардўзликда сидди деб юритилади.

Гулдўзи- бунда тикилаётган нақшнинг таги очиқ қолиб фақат гул нақшларининг ўзи зар билан тикилади.

Халқ амалий безак санъати кишиларнинг маънавий оламини бойитади, бадий дидини шакллантиради, руҳиятини тарбиялайди. Шунинг учун ҳам ўзбек халқ амалий санъати кишиларни бадий ахлоқий, умуминсоний тарбиялаб, уларнинг илмий қарашларини шакллантиришда ҳамда маъданий даражасини оширишда энг зарур манбалардан ҳисобланади.

Тасвирий санъат ўқитувчиларини тайёрлашда тасвирий санъатни ўқитиш ҳамда амалий безак санъати машғулотларини ўргатиш методикаси курси алоҳида ўрин эгаллайди. Чунки ўқитиш методларини билмай туриб, машғулот олиб бориб бўлмайди.

Халқ амалий санъатини ўрганиш ўқувчиларни бадий дидини ўстириш, борлиққа эстетик муносабатини шакллантириш ва бадий фикр доирасини кенгайтириш борасидагина эмас, балки у болаларнинг тасвирий ижодий фаолиятида ҳам алоҳида аҳамият касб этади. Ўқувчилар қадимги халқ ҳаёти билан боғлиқ бўлган мавзуда расм ишлар эканлар, улар бевосита уй жиҳозлари (сўзана, гилам, лаган, чойнак, пиёла, офтоба, қумғон, хум, сандиқ ва ҳ.к) , ёғоч ва ганч ўймакорлиги буюмларини тасвирлашларига тўғри келади бунда уларга халқ амалий санъатидан олган билим ва тушунчалари қўл келади.

Бўлғуси ўқитувчилар мактабда амалий безак санъатини ўргатишда унинг методикаси билан бир қаторда қуйидаги вазифаларни ҳам амалга оширишлари зарурлиги назарда тутилади:

- ўқувчиларнинг бадий ижодий қобилиятлари ва бадий дидини ўстириш;

- амалий безак санъати юзасидан болалар билимини кенгайтириш;

- ўқувчиларнинг тасвирий малакаларини ривожлантириш;

- ўзбек халқ амалий санъатининг миллий бадий аънаналари билан таништириш;

- болаларда халқ амалий санъатига меҳр уйғотиш;

- ўқувчиларнинг ахлоқий, эстетик тарбиясига кўмаклашиш;

- ўзбек халқ амалий санъати ва унинг жаҳонга машҳур усталари билан фахрланиш ҳиссини тарбиялаш.

Ўзбек халқ амалий санъатининг барча муҳим хусусиятларидан фойдаланиб, ҳар бир талаба ўз фаолиятида юқорида таъкидланган асосий метод ва масалаларга алоҳида эътибор беришлари мақсадга мувофиқдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Аҳмедов М. К “ Ўрта осий меъморчилиги тарихи” “Тошкент”-1997
2. Булатов С “ Ўзбек амалий безак санъати” Тошкент “ Меҳнат ”-1991
3. Булатов С. С “ Ганчкорлик ва наққошлик, ёғоч ўймакорлиги атамаларига изоҳли луғат” Тошкент “ Меҳнат” – 1991
4. Шоёқубов Ш. К. “ Ўзбек халқ амалий безак санъати “ Методик қўлланма . “Ўзбекистон”-2009.- 136
5. М.Н. Каримова. О современных методах оценки знаний и умений учащихся колледжей в личносно-ориентированной технологии обучения Молодой ученый, 277-281
6. Ш.Х Кулиева, М.Н Каримова, М.Х Давлаткулова. Организация теоретических и практических занятий в процессе подготовки учителей профессионального образования на основе системного подхода. Молодой ученый, 804-807
7. М.Н. Каримова. Метод самоуправления образованием. Молодой ученый, 808-810
8. Каримова М.Н. Гендерные аспекты формирования профессионофильного современного инженера. International scientific review of the problems of pedagogy and psychology. Boston. USA. April 18-19, 2018, 58 стр.
9. М.Н. Каримова. Методы образования, ориентированные на деятельность и самостоятельное действие при обучении специальным предметам. Молодой ученый, 810-812.
10. M.N. Karimova. Manufacture of Modern Sewing and Knitting Products, Used by Mass Demand. Eastern European Scientific Journal, 71-73
11. Ш.Х Кулиева, М.Н Каримова. Использование современных дидактических средств в обучении специальных предметов. Педагогические науки, 84-88

12. O.N. Muhidova [Methods and tools used in the teaching of teaching of technology to children](#) // Theoretical & Applied Science, 957-960
13. О.Н. Мухидова Компетентностный подход к развитию профессиональной деятельности учителя // Вестник науки и образования 97 (№ 19 (97).Часть 2), С 88-91
14. О.Н. Мухидова [Электронное обучение в высшем образовании](#) // Вестник магистратуры, С 43-44
15. R. I. Halimovna, K. S., Nurilloevna, M. O., Radzhabovna, K. D., Shavkatovna, R. G., Hamidovna [The role of modern pedagogical technologies in the formation of students' communicative competence.](#) // Religación. Revista De Ciencias Sociales Y Humanidades 4 No. 15 (2019): Special Issue May 261-265.
16. O.H.Uzoqov, D.A.Sayfullayeva Methods for assessing the knowledge of students when learning special subjects Проблемы современной науки и образования, S.36-39.
17. O.H.Uzoqov The emergence of chaos International Journal of Advanced Academic Studies.18-03-2020 221-223 bet
18. Кулиева Ш.Х., Каримова М.Н. Использование современных дидактических средств в обучении специальных предметов // Педагогические науки. Москва, 2015. №1. – С. 85-89.
19. Кулиева Ш.Х. Методологические основы системного подхода при подготовке учителей // The Way of Science. № 5 (39) ,2017. - С.66-67.
20. Кулиева Ш.Х. Подготовка учителей профессионального образования на основе системного подхода // Science and world. № 5 (45) , 2017. -С.70-72.
21. Кулиева Ш.Х. Содержание эффективности и качества подготовки будущих учителей трудового образования // Наука без границ. № 7 (12)/ 2017. - С. 95-98.
22. Миржанова Н.Н. Инновационные технологии в образовании и их использование // "Вестник магистратуры" научный журнал (2020, №1-5 (100)), стр.41-43.
23. N.N.Mirjanova Methods of teaching technology and the meaning of the term of pedagogical technology// International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science. Vol.84, No.4, 2020, pp. 961-963.
24. Н.Н.Мирджанова [Эффективные способы формирования навыков творческого мышления у студентов](#) // Academy 62 (11), стр. 35-37.